

УДК 517.9

**ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ДИФЕРЕНЦІЙНИХ РІВНЯНЬ ДЛЯ
ПОБУДОВИ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ**

Анастасія Андрейшина, Артем Коваленко

Національний авіаційний університет, Київ

Науковий керівник – Ткаченко Роксолана, ст. викладач

Ключові слова: диференціальне рівняння, похідна, математична модель

Вступ

Математична модель - математичне уявлення реальності, один з варіантів моделі як системи, дослідження якої дозволяє отримувати інформацію про деяку іншу систему. Математична модель призначена передбачити поведінку реального об'єкта, та завжди є той чи інший ступінь її ідеалізації.

Матеріали і методи

Звідки береться математична модель? За багато років проектування в і аналізу склалась певна формалізована основа математичних моделей літаків у вигляді певної системи диференціальних рівнянь.

Система диференціальних dx рівнянь записується зазвичай в так званій нормальній формі Коші:

$$\frac{dx}{dt} = F(x, u), \quad (1.1)$$

де x - вектор станів, вектор управління, F -деяка функція, t - час.

Приведемо як приклад літак. Координатами вектора станів вибираються змінні, що визначають положення літака в поточний момент часу, наприклад, x_1 - дальність польоту або перша координата вектора x , x_2 -горизонтальна швидкість польоту або друга координата вектора x , x_3 - висота польоту, x_4 - вертикальна швидкість, x_5 - курс , x_6 - нахил траєкторії, x_7 - кут нахилу літака щодо центру його маса і інші змінні. Як координат вектора управління зазвичай вибираються u_1 - кут повороту керма напрямків, u_2 - кут повороту керма висоти, u_3 - кут повороту елеронів, u_4 - кут тяги та інші засоби управління. Система рівнянь (1.1) може бути розписана і в скалярній формі

$$\begin{aligned} \frac{dx_1}{dt} &= F_1(x, u), \\ \frac{dx_2}{dt} &= F_2(x, u), \quad (1.2) \\ &\dots\dots\dots \\ \frac{dx_n}{dt} &= F_n(x, u), \end{aligned}$$

де n - порядок системи.

Рішення кожного рівняння (1.2) дає деякий елементарний рух. Їх сукупність характеризує складну динаміку всього літака. Число n рівнянь може доходити до 200, коли описується не тільки рух центру мас літака, але і рух навколо центру мас в тривимірному просторі, жорсткість крил літака, витрата палива, зміна положення центру мас і інші рухи.

Якщо перейти до моделі винахідницької задачі, то виникає питання, що ж може бути такими елементарними рухами, сукупність яких і визначає проблемну ситуацію?

Такими елементарними рухами можуть бути протиріччя, а кожне i -е рівняння системи (1.2) буде описувати розвиток i -ого протиріччя з координування $x_i(t)$, $i = 1, 2, \dots, n$. Тоді вся система (1.2) має математично моделювати вихідну проблемну ситуацію нашої задачі.

Можна припускати, що математична модель може виявитися досить складною. Наприклад, систему з двох сотень диференціальних рівнянь аналізувати дуже важко, а розробити до неї автопілот, наприклад, просто неможливо. Тому систему рівнянь піддають декомпозиції. Для цього виділяють якусь траєкторію, напрямок, і розглядають рух, що відноситься тільки до цього напрямку.

Рух в тривимірному просторі найчастіше розбивають на два типи руху: поздовжнє - у вертикальній площині, і поперечне - в горизонтальній. Наприклад, траєкторія посадки в поздовжній площині може бути описана системою всього з 4-х рівнянь і т.д.

Результати

Під час роботи був розглянутий порядок створення системи диференціальних рівнянь для побудови математичної моделі, зокрема на прикладі літального апарату, та випадки її використання.

Висновки

Побудова математичних моделей носить вкрай актуальний характер в наш час, технології розвиваються вперед. Зокрема це актуально для літальних апаратів, різноманітність яких з кожним роком збільшується: від невеликих дронів для доставки до космічних дослідницьких апаратів. Незважаючи на всю складність, опису кожного фактора окремим рівнянням, за допомогою комп'ютерних систем можна істотно спростити завдання.

Список використаних джерел:

1. Диференціальні рівняння : навч. посіб. / Головатий Ю. Д., Кирилич В. М., Лавренюк С. П.; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. - 468 с.
2. Бугрій О.М.; Процак Н.П.; Бугрій Н.В. (2011 р.). Основи диференціальних рівнянь: теорія, приклади та задачі : Навчальний посібник. Львів.
3. Петровський І.Г. “Лекції з теорії звичайних диференціальних рівнянь”, 2004
4. Денисюк В.П., Репета В.К. “Вища математика. Модульна технологія навчання”, 2009